

گزارش «وطن امروز» از میزان پیشرفت قانون «اصلاح قانون صدور چک»

چک بی محلی به قانون

■ با گذشت ۲ سال از تصویب قانون چک بیشتر مواد آن اجرایی نشده است ■ بانک مرکزی ضعیف‌ترین دستگاه در اجرای قانون چک

گروه اقتصادی: اصلاحیه سال ۱۳۹۷ قانون صدور چک، تحلیلی بزرگ در حوزه قانونگذاری جهت استفاده از چک به عنوان یکی از مهم‌ترین اسناد تجاری در کشور بوده است ولی متأسفانه برخی اصلاحات اساسی این قانون به‌رغم سپری شدن مهلت قانونی اجرایی نشده است.

به گزارش «وطن امروز»، قانون صدور چک در سال ۱۳۵۵ تصویب شد و پس از آن در سال‌های ۱۳۷۶، ۱۳۷۲ و ۱۳۸۲ و آخرین بار در سال ۱۳۹۷ تحت عنوان «قانون اصلاح قانون صدور چک» اصلاح شد. اهمیت قانون مذکور به آن دلیل است که در سال ۹۶ (پیش از اصلاح قانون) بیش از ۱۷ میلیون فقره چک به ارزش ۱۶۰۰ هزار میلیارد ریال برگشت می‌خورد که معادل بیش از یک میلیارد تومان چک برگشتی در هر دقیقه به ازای ساعات کاری سال است. درصد بالای چک‌های برگشتی علاوه بر افزایش خیره‌کننده هزینه مبادله و از رونق انداختن کسب‌وکار، منجر به افزایش پرونده‌های ورودی به قوه قضائیه شده تا جایی که در سال ۱۳۹۶ رتبه دوم پرونده‌های حقوقی به موضوع مطالبه وجه چک اختصاص داشته است. همچنین به‌رغم کاهش مجازات چک با ملحق‌سازی اصلاحات قانون صدور چک در سال‌های گذشته، ۹۵ درصد زندانیان جرائم غیر عمد را محکومان مالی تشکیل داده‌اند و بیش از ۹۵ درصد از زندانیان زن محکوم مالی به دلیل چک برگشتی محکوم شده بودند. در چنین فضایی قانون صدور چک در سال ۱۳۹۷ مجدداً اصلاح شد. در این اصلاح قانونی، رویکرد برخورد تنبیهی نسبت به صادرکننده چک برگشتی به رویکرد پیشگیری از صدور چک بلامحل تغییر کرده است. همچنین با تغییر سازوکار بررسی دادخواست‌های چک، عملاً فرآیند رسیدگی به چک برگشتی در دادگاه‌های حقوقی کوتاه‌تر شده است. موضوع قابل توجه دیگر در ارتباط با چک نقض آن در گردش مالی غیرشفاف در کشور بوده است. براساس گزارش بانک مرکزی ارزش چک‌های مبادله شده (سامانه چک‌لوک) در سال ۱۳۹۸ بالغ بر ۳۰ میلیون میلیارد ریال بوده است که سهمی حدود ۲۰ درصد از مجموع گردش وجه در سامانه‌های بانک مرکزی را به خود اختصاص داده است.

■ زمان‌بندی اجرای قانون اصلاح قانون صدور چک

قانون اصلاح قانون صدور چک در تاریخ ۱۳۹۷/۸/۱۳ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و با توجه به تاریخ ابلاغ از ۱۳۹۷/۹/۲۱ لازم‌الاجرا بوده است. این قانون از حیث زمان‌بندی اجرا به ۲ بخش تقسیم می‌شود:

- ۱- مواردی که از زمان لازم‌الاجرا شدن قانون می‌بایست توسط نظام بانکی و قوه قضائیه اجرایی گردند
- ۲- مواردی که اجرای آنها منوط به تهیه آیین‌نامه و دستورالعمل شده و یک سال از زمان لازم‌الاجرا شدن قانون، برای تدوین و اجرایی شدن آنها مهلت در نظر گرفته شده است.
- ۳- مواردی که به دلیل ضعف زیرساخت‌ها ۲ سال از زمان لازم‌الاجرا شدن قانون، برای اجرایی شدن آنها مهلت در نظر گرفته شده است.

تشریح مهم‌ترین تکالیف اجرا نشده

۱- محدود شدن امکان صدور چک متناسب با اعتبار صادرکننده آن طبق ماده ۶ قانون اصلاح قانون صدور چک، بانک مرکزی مکلف به تعیین سقف اعتبار مجاز اشخاص متقاضی دریافت دسته چک از طریق دریافت گزارش اعتباری از سامانه ملی اعتبارسنجی یا گزارش رتبه‌بندی اعتباری مؤسسات رتبه‌بندی شده است. نحوه اجرای این حکم شامل نحوه دریافت دسته چک، نحوه محاسبه سقف اعتبار و موارد مندرج در بر گه چک، تا آذرماه سال ۱۳۹۸ باید به تصویب شورای پول و اعتبار می‌رسد اما با گذشت یک سال هنوز این بند از قانون اجرایی نشده است، افراد می‌توانند بدون اعتبارسنجی دسته چک دریافت و چک به هر مبلغ دلخواهی صادر کنند و عملاً یکی از مهم‌ترین اصلاحات قانون مورد بحث بر زمین مانده است.

۲- برقراری دسترسی برخط بانک مرکزی به اطلاعات فضایی به موجب تبصره ۱ ماده ۲۱ قانون اصلاح قانون صدور چک، قوه قضائیه مکلف است امکان دسترسی برخط بانک مرکزی به احکام ورشکستگی، اعسار از پرداخت محکوم به و همچنین آرای قطعی صادرشده درباره چک‌های برگشتی و دعاوی مطروحه طبق ماده ۱۴ این قانون به همراه گواهینامه عدم پرداخت مربوط را از طریق سامانه سجل محکومیت‌های مالی فراهم نماید. اهمیت این تکلیف قوه قضائیه در این است که بعضی وظایف بانک مرکزی مشروط به عملیاتی شدن این تکلیف است. قوه قضائیه باید در آذرماه سال ۱۳۹۷ آن را عملیاتی می‌نمود.

۳- پرداخت مبلغ موجود در حساب و صدور گواهینامه عدم پرداخت برای کسری مبلغ

در موارد متعددی مشاهده شده بانک‌ها (به دلیل عدم خروج منابع مالی از بانک) از اعلام رقم دقیق کسری مبلغ چک در حساب صادرکننده به دارنده چک و برگشت بخشی از چک خودداری می‌نمایند. در برخی موارد، چک‌های با مبالغ قابل توجه، صرفاً به دلیل «کسری جزئی» برگشت خورده و دارنده چک نیز از این موضوع آگاه نمی‌شود. شایان ذکر است در صورت نظارت دقیق در حسن اجرای ماده ۵ «قانون چک» آمار مبالغ چک‌های برگشتی در کشور احتمالاً کاهش قابل ملاحظه‌ای خواهد یافت.

■ تکمیل اجرای قانون جدید چک در آذرماه ۱۳۹۹

آخرین بخش از احکام قانون اصلاح قانون صدور چک که در ماده ۲۱ مکرر این قانون ذکر شده در ۱۳۹۷/۹/۲۱ لازم‌الاجرا خواهد شد. مهم‌ترین این احکام عبارتند از:

- جلوگیری از دریافت دسته چک، صدور چک جدید و استفاده از چک موردی برای افراد ورشکسته و معسر
- ایجاد امکان استعمال آخرین وضعیت صادرکننده چک شامل سقف اعتبار

قانون اصلاح قانون صدور چک از کجا آمد؟

آذرماه سال ۹۷ بود که قانون جدید صدور چک که پیش از آن به تصویب نمایندگان مجلس رسیده بود، توسط رئیس‌جمهور به بانک مرکزی برای اجرا ابلاغ شد. از خصوصیات مثبت این قانون، توجه به حقوق افرادی است که چک‌هایشان تسویه نشده و نمی‌توانند حق خود را از صادرکننده چک بگیرند. متأسفانه در قانون قدیم صدور چک، پیگیری امور برگشت چک بسیار دشوار بود و هزینه بسیاری نیز بر دارنده چک تحمیل می‌شد، از جمله این هزینه‌ها می‌توان به حق‌الوکاله و کیل و هزینه دادرسی دادگاه اشاره کرد که درصد قابل توجهی از مبلغ چک را دربر می‌گرفت. از طرفی اطلاع دادرسی سبب شده بود این نوع پرونده‌ها حتی تا ۲ سال به طول انجامیده و با رشد تورم، آن مبلغ عملاً ارزش خود را تا حد زیادی از دست بدهد.

■ تسهیل رسیدگی به پرونده چک برگشتی ثمره اجرای قانون جدید چک

همه این موارد قانونگذار را بر آن داشت تا اصلاحی در راستای تسهیل فرآیند رسیدگی به چک‌های برگشتی و همچنین اعمال محدودیت‌های جدی برای پیشگیری از صدور چک بی‌محل انجام دهد. با این اصلاحات، رسیدگی به پرونده‌های چک برگشتی از فرآیند فرسایشی گذشته عبور کرده و در حال حاضر به صورتی شده است که به محض ارائه کد رهگیری چک برگشتی، اجرائیه صادر می‌شود.

در ضمن با ثبت برگشتی چک در سامانه، محدودیت‌های ماده ۵ مکرر قانون صدور چک برای صادرکننده چک بی‌محل فعال شده و به دلیل کارا بودن این تنبیهات، صادرکننده مجبور به پرداخت حق ذی‌نفع یا گرفتن رضایت از وی می‌شود. از جمله این محدودیت‌ها می‌توان به منع گرفتن دسته‌چک جدید، عدم دریافت تسهیلات بانکی، عدم افتتاح حساب جدید و چند مورد دیگر اشاره کرد. همان‌طور که مشخص است این قوانین

وضعیت اجرایی شدن قانون اصلاح قانون صدور چک

با گذشت ۲ سال از تاریخ لازم‌الاجرا شدن قانون چک و نزدیک شدن به سومین و مهم‌ترین مرحله از اجرای قانون در آذرماه ۱۳۹۹ عملکرد دستگاه‌ها به شرح زیر است:

ماده قانون صدور چک	موضوع	مهلت قانونی	مرجع	وضعیت اجرایی
تبصره ماده (۱)	ابلاغ دستورالعمل چک الکترونیک (داده پیام) و عملیاتی نمودن آن	۱۳۹۸/۰۹/۲۱	بانک مرکزی	اجرای ناقص
ماده (۴)	ثبت غیرقابل پرداخت بودن چک در سامانه یکپارچه بانک مرکزی، دریافت کد رهگیری و درج آن در گواهینامه توسط بانک	۱۳۹۷/۰۹/۲۱	بانک مرکزی	اجرا شده
ماده (۵)	پرداخت مبلغ موجود در حساب و صدور گواهینامه عدم پرداخت برای کسری مبلغ	۱۳۹۷/۰۹/۲۱	بانک مرکزی	اجرای ناقص
ماده (۵) مکرر	اعمال محدودیت‌ها و محرومیت‌ها برای صادرکنندگان چک‌های برگشتی رفع سوءاثر نشده	۱۳۹۷/۰۹/۲۱	بانک مرکزی	اجرای ناقص
تبصره «۱» ماده (۵) مکرر	تهیه و تصویب آیین‌نامه اجرایی تبصره «۱» ماده (۵) مکرر در ارتباط با استئنا شدن بنگاه‌های تولیدی از اعمال محدودیت‌ها و محرومیت‌های چک برگشتی	۱۳۹۷/۱۲/۲۱	وزارت امور اقتصادی و دارایی و بانک مرکزی	اجرا شده
تبصره «۳» ماده (۵) مکرر	ثبت آبی و فوری رفع سوءاثر از چک برگشتی	۱۳۹۷/۰۹/۲۱	بانک مرکزی	اجرای ناقص
ماده (۶)	تهیه دستورالعمل ضوابط ماده (۶) قانون اصلاح قانون صدور چک، ازجمله شرایط دریافت دسته‌چک، نحوه محاسبه سقف اعتبار و موارد مندرج در بر گه چک	۱۳۹۸/۰۹/۲۱	بانک مرکزی	اجرا نشده
تبصره «۲» ماده (۶)	تدوین و راه‌اندازی ضوابط و زیرساخت خدمات برداشت مستقیم به‌صورت چک موردی	۱۳۹۸/۰۹/۲۱	بانک مرکزی	اجرا نشده
تبصره «۱» ماده (۲۱) مکرر	تجمع اطلاعات گواهی‌های عدم پرداخت و آرای قطعی محاکم درباره چک در سامانه یکپارچه خود و امکان دسترسی برخط بانک‌ها و مؤسسات اعتباری به سوابق صدور و پرداخت چک	۱۳۹۷/۰۹/۲۱	بانک مرکزی	اجرا نشده
تبصره «۱» ماده (۲۱) مکرر	برقراری امکان استعمال گواهینامه‌های عدم پرداخت برای مراجع قضایی و ثبتی از طریق شبکه ملی عدالت	۱۳۹۷/۰۹/۲۱	بانک مرکزی	اجرا شده
تبصره «۱» ماده (۲۱) مکرر	ایجاد امکان دسترسی برخط بانک مرکزی به احکام ورشکستگی، اعسار از پرداخت محکوم‌به و همچنین آرای قطعی صادر شده درباره چک‌های برگشتی و دعاوی مطروحه طبق ماده (۱۴) این قانون به‌همراه گواهی عدم پرداخت مربوطه از طریق سامانه سجل محکومیت‌های مالی	۱۳۹۷/۰۹/۲۱	قوه قضائیه	اجرا نشده
ماده (۲۱) مکرر	جلوگیری از دریافت دسته‌چک، صدور چک جدید و استفاده از چک موردی برای افراد ورشکسته، معسر از پرداخت محکوم‌به یا دارای چک برگشتی رفع سوءاثر نشده	۱۳۹۹/۰۹/۲۱	بانک مرکزی	قانونی
ماده (۲۱) مکرر	ایجاد امکان استعمال آخرین وضعیت صادرکننده چک شامل سقف اعتبار مجاز، سابقه چک برگشتی در سه سال اخیر و میزان تعهدات چک‌های تسویه نشده	۱۳۹۹/۰۹/۲۱	بانک مرکزی	قانونی
ماده (۲۱) مکرر	ایجاد امکان ثبت اطلاعات برگه چک در سامانه یکپارچه بانک مرکزی در هنگام صدور شامل هویت دارنده، مبلغ، تاریخ	۱۳۹۹/۰۹/۲۱	بانک مرکزی	قانونی
ماده (۲۱) مکرر	محدودیت صدور برگه چک جدید به میزان اختلاف سقف اعتبار مجاز و تعهدات چک‌های تسویه نشده	۱۳۹۹/۰۹/۲۱	بانک مرکزی	قانونی
تبصره «۱» ماده (۲۱) مکرر	تسویه چک‌هایی که از ۱۳۹۹/۹/۲۱ صادر می‌شوند، صرفاً در سامانه چک‌لوک براساس استعمال از سامانه صیاد و ممنوعیت صدور و ظهرنویسی چک در وجه حامل و ثبت انتقال چک در سامانه صیاد به‌جای پشت‌نویسی	۱۳۹۹/۰۹/۲۱	بانک مرکزی	قانونی
ماده (۲۳)	صدور اجرائیه دادگاه با ارائه گواهینامه عدم پرداخت	۱۳۹۷/۰۹/۲۱	قوه قضائیه	اجرا شده

از احکام قانونی که تاکنون اجرایی شده است، می‌توان به صدور اجرائیه دادگاه بدون رسیدگی محتوایی در محاکم، صدور دسته چک به صورت متمرکز توسط بانک مرکزی و ایجاد امکان استعمال سابقه چک برگشتی صادرکننده چک اشاره کرد. اما بعضی از تکالیف قانونی قوه قضائیه و بانک مرکزی به‌رغم گذشت مواعد زمانی اجرای آنها در آذرماه سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ هنوز انجام نشده است.